

NORDLAND STATSADVOKATEMBETER

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep.
0180 Oslo

Deres ref.:
23/259

Vår ref.:
ET

Dato:
21.04.2023

Høring – NOU 2022:21 – Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten

Det vises til brev av 13.01.2023 fra Justis- og beredskapsdepartementet om høring vedrørende Straffelovrådets utredning i NOU 2022:21 Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten: Forslag til reform av straffeloven kapittel 26.

Høringsfristen løp ut 13.04.2023. Det vises i så henseende til telefonsamtale med lovrådgiver Benedikte Strøm samme dag, med forespørsel om en ukes fristutsettelse.

Nordland statsadvokater vil innledningsvis gi Straffelovrådet honnør for en grundig utredning.

Nordland statsadvokatembeter avgir med dette følgende høringsuttalelse:

1. Behov for reform?

Nordland statsadvokater er *enig* med Straffelovrådet i at straffebestemmelsene om seksuallovbrudd *bør være samlet i ett eget kapittel*, som i dag, i straffeloven kapittel 26.

Hovedstrukturen om at straffebudene ordnes ut fra hvilken interesse de verner, bør videreføres. Vi er videre enig i at seksuell utnyttelse av barn i en særlig sårbar situasjon, plassert i dagens straffelov § 295 første ledd bokstav c om misbruk av overmaktsforhold, i stedet bør plasseres sammen med de andre bestemmelsene som gjelder seksuelle overgrep mot barn.

Straffelovrådet foreslår at seksuell omgang mellom ansatte og innsatte i anstalt eller institusjon under kriminalomsorgen eller politiet (gjeldende § 296) ikke lenger skal reguleres i lovens kapittel 26. Rådet foreslår at seksuell omgang mellom ansatte og innsatte "med fordel reguleres i særlovgivningen" (utredningen s. 140), eller som "En

alternativ plassering" i lovens "kapittel 19 om vern av den offentlige myndighet og tilliten til den" (utredningen s. 253).

En *spredning* av bestemmelsene om seksuell omgang mellom ansatte og innsatte i anstalt eller institusjon, i f.eks. barnevernloven og straffegjennomføringsloven, som Straffelovrådet er inne på (s. 253), vil etter vår oppfatning lett kunne medføre at straffebudet kan bli "oversett" når det ikke står i straffeloven.

Selv om dagens § 296 også rammer situasjoner der den seksuelle omgangen reelt sett er frivillig, er seksuell omgang med ansatte i institusjon mv. etter vår oppfatning alvorlig, og representerer et markert tillitsbrudd. Bestemmelsen bør derfor *beholdes* i straffeloven.

Hvorvidt straffebudet bør beholdes i kapittel 26 eller flyttes til kapittel 19 om vern av offentlig myndighet og tilliten til den, kan nok diskuteres. Om straffebudet ble flyttet til kapittel 19 kunne det f.eks. plasseres som ny § 173 a, etter § 173 om misbruk av offentlig myndighet. Ideelt sett mener vi imidlertid at alle straffebud om seksuallovbrudd bør bestå i *samme kapittel*, og stå i straffeloven. Dette vil også gjøre det lettere for enhver som ønsker å gjøre seg kjent med straffelovgivningens regler om seksuallovbrudd.

Nordland statsadvokatembeter slutter seg til Straffelovrådets forslag (utredningen s. 141) om at *rekkefølgen* på straffebudene i kapittel 26 snus i forhold til i dag, slik at bestemmelsene danner en stige, fra en bestemmelse som rammer de presumptivt minst alvorlige krenkelsene av den seksuelle selvbestemmelsesretten, til bestemmelsene som rammer de alvorligste krenkelsene.

En slik omstrukturering vil være i samsvar med ordningen i lovens kapittel 25 om kroppskrenkelse,- og skade, og drap (§§ 271-275).

Vi er dessuten enig i at bestemmelsene som verner *barn under den seksuelle lavalder* fortsatt bør grupperes for seg, som i dag, og at disse bestemmelsene også struktureres etter stigende alvorlighet.

Når det gjelder innføring av et *nytt alternativ i bestemmelsen om voldtekt* ("seksuell omgang uten samtykke") hvor det foreslås gjort straffbart å ha seksuell omgang "med noen som ikke vil det, og som gir uttrykk for dette i ord eller handling", er Nordland statsadvokater enige i at en slik nykriminalisering er nødvendig for å oppfylle våre internasjonale forpliktelser. Det vises bl.a. til utredningen kap. 19, særlig s. 120, s. 123 og s. 126-127.

2. Nærmere om de enkelte forslag

2.1. Endringer i straffebudet om voldtekt

Nordland statsadvokatembeter *slutter seg til* Straffelovrådets forslag om å *utvide* gjeldende straffelov § 291 om voldtekt, til også å omfatte situasjoner hvor gjerningspersonen "har seksuell omgang med noen som ikke vil det, og som gir uttrykk for det i ord eller handling", jf. forslaget til ny § 294 bokstav b.

Utvidelsen er nødvendig bl.a. for å overholde våre internasjonale forpliktelser, jf. foran.

Vi er også enige i at dagens voldtektsbestemmelse ikke går langt nok i å verne den seksuelle selvbestemmelsesrett, sml. utredningen s. 149.

Selv om voldtektsbestemmelsen utvides, vil vi gi uttrykk for at en utvidelse neppe vil løse *bevisutfordringene* som regelmessig foreligger i denne type saker. Ofte savnes tekniske bevis, sjelden er det vitner til stede ut over gjerningsperson og fornærmede, og påtaleavgjørelse, samt evt. domfellelse etter irettføring, vil ofte bero på en troverdighetsvurdering. Vi viser for så vidt til utredningen, som berører dette bl.a. på s. 150, jf. s. 198-99.

En utvidelse av straffebudet vil kunne lede til flere domfellelser, sml. utredningen s. 199, men vi antar at utvidelsen neppe vil lede til mange flere domfellelser. Det vil imidlertid lett kunne oppstå bevisutfordringer knyttet til forsettsvurderingen, særlig der gjerningspersonen var beruset. Det vises til utredningen s. 193, hvor Straffelovrådet påpeker at "fingeringsreglene i noen tilfelle kan få urimelige utslag", f.eks. i en situasjon hvor "de involverte har drukket alkohol eller inntatt andre rusmidler sammen og kysset og berørt hverandre på en seksuell måte, for deretter å legge seg i samme seng", hvor "den ene er innstilt på seksuell omgang mens den andre er innstilt på å sove". Etter vår erfaring er det nettopp i tilfeller hvor rus er involvert at bevisutfordringene lett oppstår.

Uansett er Nordland statsadvokater enige i at en *nykriminalisering og utvidelse* av voldtektsstraffebudet gir et *viktig lovgiversignal* om at enhver form for seksuell omgang skal være basert på gjensidig frivillighet.

Spesielt i nære relasjoner vil straffebudets utvidelse kunne medføre flere domfellelser. Det vises til utredningen s. 50-51 om utfordringene der det går en viss tid fra gjerningspersonen opptrer "voldelig eller truende" i en nær relasjon, og til den seksuelle omgangen mellom gjerningsperson og fornærmede finner sted. Se også utredningen s. 152.

Vår erfaring er at seksuelle krenkelser i enkelte saker med mishandling i nære relasjoner, hvor fornærmede har pretendert at vedkommende har vært utsatt for voldtekt, ved bruk av "mild" vold eller "skjulte" trusler, for noen år tilbake, ble medtatt i grunnlagsbeskrivelsen under "mishandlingsposten" (straffeloven § 282) om at mishandlingen også besto i seksuelle krenkelser, som så ble nærmere beskrevet. Vi høstet noen kritiske merknader, særlig fra lagmannsretten, knyttet til denne delen av tiltalegrunnlaget, hvor lagmannsretten ga uttrykk for at der det er/var bevis for voldtekt, så burde voldtekstforholdet skilles ut som en egen tiltalepost. Med bakgrunn i tilbakemeldingene fra lagmannsretten ble påtalepraksis endret, slik at vi i de senere år, og i dag, både utferdiger tiltale for mishandling i nære relasjoner, og for voldtekt der bevissituasjonen taler for det. Ved en utvidelse av straffebudet blir det, etter vår mening, lettere å ta med de seksuelle krenkelsene som egen tiltalepost etter den foreslåtte § 294 bokstav b.

Selv om en utvidelse for det straffbare i voldtektsbestemmelsen slik som foreslått i § 294 bokstav b kan føre til økt fokus mot fornærmedes opptreden (om vedkommende "ikke ville det" og "ga uttrykk for dette i ord eller handling"), og dermed også risiko for en økt belastning for vedkommende, sml. hva rådet skriver i utredningen s. 150-151, jf. s. 188, er vi er enige med Straffelovrådet i at en utvidelse er forsvarlig. Ansvar for å forebygge ufrivillig seksuell kontakt påhviler ikke *bare* den til enhver tid mest pågående parten (sml. s. 151), i alle fall i situasjoner der partene har alminnelig gode forutsetninger for å utøve sin seksuelle selvbestemmelsesrett. Det avgjørende for om forholdet rammes blir, som rådet uttaler på s. 152, "at det har blitt formidlet et "nei" eller en motvilje som er egnet til å bli forstått i den aktuelle situasjonen", jf. også s. 183.

Dersom departementet følger opp Straffelovrådets forslag om utvidelse av straffebudet om voldtekt, bør departementet forsøke å *samle* praktiske typetilfellene som kan tenkes omfattet, på ett sted, f. eks. i spesialmotivene til straffebudet. I utredningen er eksemplene plassert ulike steder, og det kan -for lovanvender og kanskje folk flest- være vanskelig å ha god oversikt over praktiske typetilfeller som omfattes, inntil disse eventuelt utvikles i praksis. Det vises til utredningen s. 151 nederst, hvor rådet uttaler at "Hva som er tilstrekkelig til å være forståelig er etter rådets synspunkt vanskelig å definere entydig, da det vil bero på omstendighetene i situasjonen". Noen eksempler nevnes på s. 152, s. 180, s. 183-184.

Når det gjelder spørsmålet om å kriminalisere "*tilsnielse av samleie*" ("personforveksling"), jf. utredningen s. 97, hvor man i Danmark har fremmet forslag om å sidestille tilsnielse av samleie med voldtekt, viser vi til utredningen s.153 og s. 173-174. Vi tiltrer rådets vurdering om at slike tilfeller bør vurderes etter de generelle straffebudene om seksuallovbrudd (gjeldende § 295 bokstav a, jf. forslaget § 293 bokstav a, evt. gjeldende § 297,- forslaget § 293).

2.2. *Bør man innføre ny paragrafoverskrift i straffebudet om voldtekt?*

Straffelovrådet foreslår at overskriften i straffebudet om voldtekt endres til "Seksuell omgang uten samtykke", jf. utredningen s. 190-191. Det fremheves bl.a. at "voldtekt" for noen er "en merkelapp de nødvendig setter på egne erfaringer" og at dette "kan påvirke sannsynlighet for at disse personene oppsøker hjelpeapparatet og anmelder forholdet". Det fremheves videre at betegnelsen "voldtekt" kan "hindre gjerningspersoner i å erkjenne at handlingene de har begått er alvorlige, fordi de vil ha incentiver til å definere egne handlinger bort fra voldtektsbegrepet". Endelig trekkes frem at det kan svekke samfunnets mulighet til å straffeforfølge alvorlige handlinger, utvikle egnede hjelpetiltak og forebygge nye tilfeller hvis utsatte og utøvere kvier seg for å forstå svært alvorlige krenkelser som "voldtekt".

Vi er *ikke* enige i at paragrafoverskriften bør endres. Voldtektsbegrepet er *vel innarbeidet*, og benyttes også i Sverige, Danmark, Finland og i Tyskland, jf. utredningen hhv. s. 85, 93, 101 og 108.

Vi mener dessuten at spørsmålet om hvilken "merkelapp" straffebudet gis neppe vil påvirke sannsynligheten for at seksuelle krenkelser av denne art ikke blir anmeldt, eller muligheten for at påståtte gjerningspersoner i større grad vil erkjenne lovbruddet.

Vår erfaring er at påståtte voldtekter gjennomgående benektes av den påståtte gjerningsperson, uavhengig av om det er gjeldende § 291 bokstav a, eller bokstav b (som ikke krever bruk av vold eller truende atferd) som er anvendt. Selv der det foreligger DNA-bevis vil forholdet ofte benektes, med en forklaring om at den seksuelle omgang var frivillig og at fornærmede var i stand til å motsette seg handlingen. De som utsettes for seksuelle krenkelser av den mest intime sfære vil ofte kontakte politiet eller hjelpeapparatet så snart de er klare for det.

En paragrafoverskrift om seksuell omgang "uten samtykke" vil etter vår oppfatning også kunne bli misvisende, iden en da lett kan få inntrykk at at fornærmede må ha gitt uttrykkelig tilslutning til den seksuelle aktivitet ved å ha sagt "ja" for at gjerningspersonen ikke kan straffes. Selv om ordlyden i den foreslåtte § 294 bokstav b rammer den som har seksuell omgang med noen "som ikke vil det", og som gir uttrykk for det i ord "eller handling", vil en paragrafoverskrift om seksuell omgang "uten samtykke" lett kunne medføre at fokus dreier seg mot fornærmedes opptreden og hva vedkommende sa.

2.3. *Minstestraff ved voldtekt til samleie mv?*

Straffelovrådet anbefaler på s. 193 at bestemmelsen om minstestraff i voldtektssaker ikke videreføres.

Dette begrunnes bl.a. med at det ikke "uten videre [er] slik at pretenderende handlinger som utføres mot fornærmedes vilje utgjør en større krenkelse av fornærmedes seksuelle selvbestemmelsesrett enn overtredelser der fornærmede utsettes for andre former for seksuell omgang".

Vi mener at handlinger som karakteriseres som voldtekt innebærer *en meget alvorlig krenkelse* av fornærmedes fysiske, psykiske og seksuelle integritet og retter seg mot en persons mest intime sfære. Slike krenkelser kan ha store skadevirkninger. Det er derfor behov for et strengt straffenivå.

I utredningen s. 206 flg. påpekes risikoen for at "saker henlegges eller at tiltalte frifinnes selv om bevisene er gode, eller at påtalemyndigheten eller domstolen fører et forhold under et mildere straffebed enn det juridisk riktige".

Vi deler ikke denne oppfatningen. Vår erfaring er at saker ikke henlegges der bevisene er gode, selv om tiltalte risikerer domfellelse med en minstestraff på fengsel i tre år. Vi har heller ikke nedsubsumert forhold som vi mener rammes av voldtektsbestemmelsen fordi forholdet da vil lede til idømmelse av minstestraff. Vi har heller ikke, gjennom vår praksis, funnet klare eksempler på at domstolene har avsagt frifinnende dom pga. minstestrafen "selv om bevisene er gode" (jf. utvalgsrapporten s. 206). Vår erfaring er at i de tilfellene hvor retten har frifunnet for voldtekt, så skyldes det at retten, enten samlet eller under dissens, har hatt en annen oppfatning av det samlede bevisbildet, slik det fremkom under hoved- eller ankeforhandling, enn hva påtalemyndigheten har hatt, uten at dette kan knyttes til betraktninger om at minstestrafen er for streng.

Selv om minstestrafen *videreføres*, slik vi mener den bør, vil det ikke rukke ved domstolenes "plikt til å fastsette en forsvarlig straff i det enkelte tilfellet, basert på et bredt spekter av hensyn", jf. Prop. 97L (2009-2010). Se også Rt. 2011 s. 734, hvor dette gjengis, og hvor Høyesterett i tillegg uttaler at "angivelse av et normalstraffnivå i motivene reduserer ikke domstolenes ansvar for å nyansere, justere og utvikle straffnivået over tid, jf. side 19 i proposisjonen".

Dersom departementet skulle komme til at minstestrafen for voldtekt bør oppheves, vil vi anbefale departementet om *klart og tydelig* å gi uttrykk for at en opphevelse av minstestrafen ikke er ment å innebære noen nedjustering av det eksisterende straffnivået. Videre kan departementet i så fall minne om domstolenes plikt til å fastsette straffen i forhold til det konkrete tilfellet, og om adgangen og til å nyansere, justere og utvikle nivået over tid.

2.4. *Bør straffansvar for grovt uaktsom voldtekt videreføres?*

Straffelovrådet reiser i pkt. 27.10 (s. 195 flg.) spørsmål om straffansvar for grovt uaktsom overtredelse (av voldtektsbestemmelsen) bør videreføres. Rådet går ikke inn for å oppheve straffebudet i gjeldende § 294, men "anbefaler likevel at spørsmålet om bestemmelsen bør videreføres vurderes nærmere i den videre oppfølgingen".

Nordland statsadvokatembeter er klart av den oppfatning at straffebudet om grovt uaktsom voldtekt *bør videreføres*. Vi mener at bestemmelsen er meget praktisk, særlig i de tilfeller hvor bevisvurderingen for gjerningspersonens forsett kan være vanskelig, f.eks. fordi gjerningspersonen ikke forsto at det var årsakssammenheng mellom volden og den seksuelle omgangen, men hvor det var grovt klanderverdig å ikke forstå det. Dette gjelder bl.a. der voldsanvendelsen har vært relativt beskjeden, eller der fornærmede pga. rus eller frykt ikke har vært i stand til å motsette seg den seksuelle omgangen. Et godt eksempel er HR-2020-1033-U, hvor lagmannsretten frifant for to tilfeller av voldtekt pga. tvil om hvorvidt tiltalte forsto at han hadde oppnådd de gjennomført samleiene ved bruk av vold. Høyesteretts ankeutvalg uttalte at med det faktum lagmannsretten hadde lagt til grunn, var det et nærliggende spørsmål om forholdene i stedet kunne subsumeres under straffeloven § 294 som grov uaktsom voldtekt. Unnlåtelsen av å vurdere dette var en saksbehandlingsfeil, og lagmannsrettens dom ble opphevet for disse to tiltalepostene. Ved ny behandling i lagmannsretten ble tiltalte domfelt for grov uaktsom voldtekt (LH-2019-158589-2).

Vi slutter oss for øvrig til rådets uttalselse i utredningen på s. 197 om at "det praktiske behovet for en bestemmelse om grovt uaktsom overtredelse øker dersom dagens voldtektsbestemmelse utvides slik at den omfatter tilfeller der gjerningspersonen har seksuell omgang med noen [som] ikke vil det, og som gir uttrykk for det i ord eller handling". Eksempelet som trekkes frem, om at "gjerningspersonen på grunn av uoppmerksomhet ikke fanger opp signalene som viser at fornærmede ikke ønsker å delta i den seksuelle omgangen, for eksempel at fornærmede gråter stille, og at dette gir grunnlag for strek bebreidelse" er etter vår oppfatning et godt eksempel.

2.5. *Endring i strafferammene for voldtekt og andre krenkelser av den seksuelle selvbestemmelsesretten?*

I utredningen foreslår Straffelovrådet å *videreføre* strafferammen for seksuelt krenkende atferd (§291, som gjeldende § 298). Strafferammen for seksuelt krenkende berøring (forslaget § 292, som avløser gjeldende § 297 med enkelte utvidelser) foreslås hevet til bot eller fengsel inntil 2 år. For seksuell utnyttelse (forslaget § 293, som erstatter § 295, dog slik at dagens § 295 første ledd bokstav c tas ut og plasseres som ny § 307, og at ny § 293 får nytt straffealternativ i første ledd bokstav c om ruspåvirkning) foreslås strafferammen satt til fengsel inntil 6 år.

Nordland stratsadvokatembeter slutter seg til de ovennevnte forslagene.

Rådet foreslår å *videreføre* strafferammen for *voldtekt* i forslaget til ny § 294, slik at strafferammen er fengsel inntil 10 år. Rådet vil imidlertid fjerne minstestrafen for voldtekt til samleie, jf. s. 193. Dette er vi uenig i, og viser til hva som er nevnt foran under spørsmålet om minstestraft ved voldtekt til samleie, jf. pkt. 2.3.

Vi tillater oss også å mene at sammenligningen i straffenivå for voldtekt og mishandling i nære relasjoner, ut fra en ekvivalensbetraktning, jf. utredningen s. 212, ikke er helt treffende.

Ved mishandling i nære relasjoner skjer som regel vold eller andre krenkelser over tid og i en relasjon/situasjon hvor gjerningspersonen skaper et uttrygghetsregime.

Voldtekt skjer som regel ved enkeltstående handling, og ofte uten at det er noen nær relasjon mellom gjerningsperson og fornærmede.

Selv om det i praksis også finnes eksempler på at samme fornærmede er utsatt for gjentatte overgrep i form av voldtekt mener vi at strafferamme i § 282 jf. § 283 ikke er naturlig å sammenligne med.

Ransbestemmelsen, som det også vises til, inneholder et vinningselement, i tillegg til et volds- eller trusselement. Selv om en ranshandling vil kunne medføre psykiske skader hos offeret, representerer ranshandlinger sjelden, i motsetning til voldtekt, krenkelser av offerets mest intime sfære.

Rådet foreslår at bestemmelsen om *automatisk skjerpet strafferamme ved gjentakelse* i gjeldende § 293 første ledd annet punkt ikke bør videreføres, sml. utredningen s. 194.

Vi slutter oss rådets vurdering av at den straff som utmåles (for nytt forhold) må stå i rimelig forhold til den nye overtredelsen. At en person tidligere er domfelt for voldtekt bør ikke alene tilsi at den nye overtredelsen anses som grov, særlig dersom tidligere forhold ligger langt tilbake i tid og straffen er sonet. Skulle vilkårene i straffeloven § 79 bokstav b være oppfylt, antar vi at straffen vil kunne gå opp til fengsel i 16 år (jf. § 79 innledningsvis om at fengselsstraffen kan forhøyes inntil det dobbelte, "men ikke i noen tilfelle med mer enn 6 år...").

I utredningen s. 194-195 foreslår rådet at bestemmelsen i gjeldende § 293 bokstav c om at *seksuelt overførbar sykdom* alltid skal regnes som betydelig skade på kropp eller helse, og således medføre overtredelsen er grov, ikke videreføres. Rådet viser til [at] "flere seksuelt overførbare sykdommer er ufarlige eller lette å behandle", og mener det

ikke er grunn til å anta at det å bli smittet med en seksuelt overførbak sykdom er så belastende for fornærmede at det alene kan begrunne en skjerpet strafferamme.

Vi deler ikke uten videre rådets oppfatning. En ting er at den som påføres seksuelt overførbak sykdom gjennom frivillig seksuelt samkvem kanskje ikke opplever at det å bli smittet er så belastende, idet vedkommende selv har tatt en "risiko", typisk ved ikke å ha benyttet prevensjon. Det vil nok stille seg annerledes for den som "påføres" sykdommen gjennom seksuell omgang som følge av vold eller truende atferd, eller pga at vedkommende var ute av stand til å motsette seg handlingen, eller som opplever at ens seksuelle selvbestemmelsesrett ikke aksepteres til tross for at vedkommende ikke ville ha seksuell omgang, og ga uttrykk for det i ord eller handling.

Vi tiltrer rådets vurdering av at strafferammen fortsatt bør være fengsel inntil 21 år dersom fornærmede som følge av handlingen *dør eller får betydelig skade* på kropp eller helse, jf. forslaget til § 295 andre ledd.

Forslagene til senking av strafferammer for *grovt uaktsom voldtekt* (grovt uaktsom seksuell handling uten samtykke, forslaget § 296), jf. utredningen s. 213, tiltres.

2.6. Seksuell utnyttelse

Straffelovrådet forelsår i kap. 26 i all hovedsak en videreføring av gjeldende § 295 om misbruk av overmaktsforhold, med enkelte tillegg og endringer, som ny § 293, om seksuell utnyttelse.

Vi *slutter oss til* forslagene om å videreføre gjeldende § 295 første ledd bokstav a (som ny § 293 første ledd bokstav a), og gjeldende § 295 første ledd bokstav b som ny § 293 første ledd bokstav b. Vi mener imidlertid at det, som i dag (jf. gjeldende § 295 første ledd bokstav b), bør fremgå av ny § 293 første ledd bokstav b, at det er § 294 bokstav c som skal anvendes dersom fornærmede var ute av stand til å motsette seg handlingen pga. psykisk lidelse eller psykisk utviklingshemming. En slik henvisning vil etter vår mening kunne klargjøre *grensesnittet* mellom straffebudene. Det vises for så vidt også til rådets uttalelse om dette i utredningen på s. 263.

For så vidt gjelder videreføringen av gjeldende § 296 (seksuell omgang med innsatte mv. i institusjon) vises til punkt 1 foran, om behov for reform.

Nordland startsadvokatembeter støtter forslaget om å flytte gjeldende § 295 første ledd bokstav c om å utnytte en person under 18 år i en særlig sårbar "livssituasjon", til ny § 307 om seksuell utnyttelse av barn i en særlig sårbar "situasjon", jf. pkt. 2.15.

Vi slutter oss videre til forslaget i ny § 293 første ledd bokstav c, som er en nyskapning, om at det skal være straffbart å skaffe seg seksuell omgang ved å utnytte noen som har vesentlig nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen pga. ruspåvirkning.

Også her kunne *grensesnittet* mot ny § 294 bokstav c ("hjelpsløshetstilfellene") vært tydeliggjort, f.eks. med en tilføyelse i § 293 første ledd bokstav c "dersom forholdet ikke rammes av § 294 bokstav c", eller ved en motsatt krysshenvisning fra § 294

bokstav c til § 293 første ledd bokstav c. Det vises for så vidt til utredningen s. 171, jf. s. 189 og s. 263.

2.7. *Straffansvar som ikke foreldes mv. – begrensninger?*

Straffelovrådet ber departementet om å vurdere forholdet til foreldelsesreglene i den videre oppfølgingen av rådets forslag, jf. utredningen s. 253-254. Rådet mener at bestemmelsen om ikke-foreldelse av handlinger som omfattes av bl.a. gjeldende § 291 kan føre til urimelige resultater.

Selv om beviskvaliteten svekkes etter hvert som tiden går, mener vi at bestemmelsen om at straffansvar for fullbyrdet overtredelse av gjeldende § 291 ikke foreldes, bør *videreføres*. I noen saker vil man ha sikret biologisk materiale fra gjerningspersonen. Det vil da kunne virke urimelig om vedkommende skulle gå fri for straffansvar selv om det går lang tid før spormaterialet kan knyttes til vedkommende. Vedkommende har f.eks. stukket av og gjemt seg utenlands, før vedkommende finnes eller påtreffes.

Vi kan ikke se at spørsmålet stiller seg annerledes ved en utvidelse av voldtektsstraffebudet til også å omfatte tilfeller hvor den seksuelle omgang foretas med noen som ikke vil det, og som gir uttrykk for det i ord eller handling. Vi er heller ikke kjent med at ordningen, som for voldtekt ble innført ved lov 20.06.2014 nr. 46, i kraft 01.07.2014, med virkning i tilfeller der straffansvar ikke var foreldet ved ikrafttreddelsen, har medført urimelige domfellelser.

Vi er av den formening at ordningen *også* bør videreføres *for fullbyrdet overtredelse av gjeldende straffelov § 299 og 302* (dersom departementet fortsatt ønsker å opprettholde skillet om seksuell omgang med barn under 14 år og mellom 14 og 16 år, sml. pkt. 2.8 og 2.11).

2.8. *Seksuell lavalder – senking av aldersgrensen?*

Straffelovrådet foreslår i utredningen at den seksuelle lavalder senkes fra 16 til 15 år, jf. s. 218-220.

Rådet har for så vidt pekt på en del gode argumenter for å senke grensen (økt modenhet, større frihet til å gjøre egne seksuelle erfaringer, tidligere seksuell debut nå enn før, lik grense som i Sverige og Danmark, endret syn på ungdoms kompetanse og selvråderett, og samsvar med grensen for kriminell lavalder).

Vi tillater oss allikevel å mene at *grensen for den seksuelle lavalder bør beholdes*. Den seksuelle lavalder i Finland er fortsatt 16 år. Vi viser ellers til gjengivelsen i utredningen s. 217-218 fra det mindretallet, som ville beholde den skesuelle lavalder på 16 år, ifm. revisjonen av straffelovens bestemmelser om seksuallovbrudd i 2000.

Vi fremhever særlig at mange barn/unge under 16 år ikke nødvendigvis har den personlige erfaring og modenhet som kreves for å kunne forhindre eller unngå uønsket seksuell oppmerksomhet.

Mange unge, særlig jenter, i 15-års alderen, kan bli utsatt for et betydelig sex-press, og har ikke nødvendigvis den modenhet som kreves for å ikke gi etter. Dette er noe vi også ser gjennom enkeltsaksbehandling hos oss.

Barn/unge i alderen 14 til 16 år er dessuten i en sårbar og utsatt alder, og bør ha et sterkt strafferettslig vern mot å bli utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet, særlig press mot seksuell omgang fra eldre unge (typisk unge menn i tidlig 20-årene), eller fra voksne.

I tilfeller der en moden 15 år gammel person har seksuell omgang med en noen år eldre kjærest vil den nye regelen om straffritak i § 305 -dersom den innføres- motvirke urimelige resultater. I dag vil et slikt forhold kunne lede til straffbortfall, jf. gjeldende straffelov § 308.

2.9. *Seksuell handling med barn under 16 år – seskuell berøring?*

Utvalget foreslår i § 298 å erstatte (videreføre) gjeldende § 304 om seksuell handling med barn under 16 år (forslaget gjelder barn under 15 år), men at vilkåret "seksuell handling" erstattes med vilkåret "berører ... på en seksuell måte". Dette for bedre å få frem at det er de fysiske krenkelsene som rammes.

Samme terminologi benyttes i forslaget til § 292, som avløser gjeldende § 297.

Vi har *ingen vesentlige innvendinger* til endringsforslaget, som er ment å være en videreføring av gjeldende rett, sml. utredningen s. 265. En konsekvens av endringen er imidlertid at handlinger som i dag ville rammes av gjeldende § 297, ikke vil rammes av forslaget § 292, eller forslaget § 298, når det ikke skjer fysisk berøring, sml. tilfellet i Rt. 1947 s. 273 Som påpekt av rådet på s. 159 vil imidlertid forholdet ved evt. lovendring kunne rammes av den foreslåtte § 291 som seksuelt krenkende atferd.

Vi tiltrer ellers rådets vurdering av at tilfeller av *personforveksling* vil kunne rammes av forslagens § 292 om seksuelt krenkende berøring, sml. utredningen s. 159 jf. s. 173-174.

2.10. *Videreføring av dagens særregulering av likestilling mellom "kvalifisert seksuell handling" og "seksuell omgang"?*

Etter gjeldende straffelov § 299 bokstav c straffes den som foretar kvalifisert seksuell handling med barn under 14 år for voldtekt av barn.

I utredningen foreslår Straffelovrådet at dagens særregulering av likestilling mellom kvalifisert seksuell handling og seksuell omgang ikke videreføres. Rådets hovedbegrunnelse, inntatt på s. 224, er at "bevisutfordringer ikke er en god nok grunn til å overføre en handling fra et mildere til et strengere straffebud". Videre viser rådet (s. 225) til at det ikke er et avgjørende argument for å opprettholde reguleringen at "gjentatte spørsmål for å få frem detaljer i overgrep kan virke forvirrende og skadelig for barnet". Det pekes videre på at ordningen med barnehus og bruk av spesialetterforskere ivaretar barn på en god måte.

Nordland statsadvokatembeter mener at ordningen med likestilling mellom kvalifisert seksuell handling og seksuell omgang *bør videreføres*. Bestemmelsen er praktisk anvendbar i tilfeller der små barn kan ha problemer med å sette ord på hva de har vært utsatt for, og vi viser bl.a. til LH-2020-105982, og særlig LH-2018-38963.

2.11. *Seksuell omgang med barn – aldersdifferensiering?*

Straffelovrådet mener at det ikke er grunn til å videreføre et eget straffebud rettet mot seksuell omgang med barn under 14 år, jf. utredningen s. 225-226. Vurderingen antas å ha sammenheng med at rådet ønsker å senke den seksuelle lavalder til 15 år slik at man samler straffebudet om seksuell omgang med mindreårige (under seksuell lavalder) i ett straffebud.

Nordland statsadvokatembeter deler ikke rådets forslag, og mener at *dagens ordning med et skille* i graden av straffverdighet (gjennom ulike strafferammer) for seksuell omgang med barn under 14 år, og med barn mellom 14 og 16 år, *bør videreføres*.

Barn, særlig unge under 14 år, har krav på et sterkt strafferettslig vern. Det er etter vårt syn mer straffverdig og klanderverdig å ha seksuell omgang f.eks. med et barn på 13 år og 9 måneder, enn med et barn på 14 år og 11 måneder, eller 15 år og 9 måneder. Selv om man tar hensyn til barnets alder ved straffumålingen, slik rådet er inne på, vil et skille mellom en 14 års og 16 års aldersgrense etter vår vurdering bedre markere lovgivers vurdering av straffverdigheten ved slike handlinger.

Vi kan heller ikke se at dagens ordning har ført til urimelige resultater i praksis.

For øvrig er vi enige i at straffebudet (forslaget § 300 annet ledd) gis et *tillegg* om at straffebudet i tillegg til i dag omfatter tilfeller der gjerningspersonen får barnet til å ha seksuell omgang med en annen, jf. utredningen s. 226 og s. 266.

2.12. *Grov seksuell omgang med mindreårige (barn under 16 år)*

Vi støtter rådet i at bestemmelsen om *automatisk straffskjerpning der gjerningspersonen tidligere er straffet* for nærmere angitte seksuallovbrudd, jf. utredningen s. 226-227, ikke videreføres. Vi viser til vår uttalelse foran i pkt. 2.5.

Vi tiltrer for øvrig rådets vurdering av hvilke *momenter* det bør legges vekt på ved avgjørelsen av om en overtredelse skal anses som grov. Dersom rådets utredning følges fullt ut, reiser vi spørsmål ved om momentet som er plassert i forslaget § 301 bokstav a (henvisning til omstendigheter nevnt i forslaget § 294), som er en nyskapning, innføres fullt ut. Har barnet vært utsatt for vold eller truende atferd, eller har den seksuelle omgang funnet sted mens barnet var ute av stand til å motsette seg handlingen, bør det være skjerpene. Slik sett kunne det ha vært inntatt en henvisning i forslaget § 301 første ledd bokstav a, til forslaget § 294 bokstav a og c. En generell henvisning til § 294 vil imidlertid kunne lede til at man får økt fokus på om barnet, som ikke har samtykkekompetanse, har samtykket i handlingen.

Om betydningen av *seksuelt overførbart sykdom* viser vi til vår uttalelse i pkt. 2.5.

2.13. Unntak fra straffbarhet ved jevnbyrdighet i alder og utvikling?

Vi støtter rådets forslag, jf. s. 238-240, om å endre gjeldende § 308 og § 311 fjerde ledd fra å være en straffbortfallsregel, til å bli en *straffritaksregel*, slik at enkelte ellers straffbare handlinger på bestemte vilkår likevel ikke skal være straffbare.

2.14. Krav til aktsomhet om barnets alder

Straffelovrådet foreslår å videreføre kravene til aktsomhet om barnets alder, jf. s. 237, som ny § 308. Nordland statsadvokatembeter støtter forslaget.

2.15. Seksuell utnyttelse av barn i en særlig sårbar situasjon

I utredningen s. 170, jf. særlig s. 230-235, drøfter rådet om det er behov for å endre gjeldende § 295 første ledd bokstav c. Rådet anbefaler at straffebudet videreføres, men slik at vilkåret "livssituasjon" endres til "situasjon". Videre foreslås at straffebudet inntas i en egen paragraf (som ny § 307).

Nordland statsadvokatembeter *slutter seg til* rådets vurderinger om at det ikke lenger skal være et krav om at barnets sårbarhet har en viss varighet eller at den er knyttet til et avhengighetsforhold, en vanskelig tid i barnets liv eller liknende. Mer forbigående tilfeller av sårbarhet vil omfattes, og den nødvendige begrensning ligger i at det må dreie seg om en "særlig" sårbar situasjon. Endringsforslaget tiltres.

2.16. Incest og incestliknende forhold

Straffelovrådet foreslår, jf. utredningen s. 246, å videreføre straffebudene i dagens lov § 312 og § 314 om seksuell omgang med slektning i nedstigende linje, og med andre nærstående (fosterbarn, stebarn, personer man har omsorg for eller myndighet eller oppsikt over).

Vi støtter forslaget.

Rådet foreslår videre å avkriminalisere *søskenincest*, slik at gjeldende § 312 oppheves. Det vises bl.a. til at straffebudet ikke har en like klar berettigelse i verneverdige interesser som øvrige incestbestemmelser, at det ikke er en like klar skjevfordeling i maktforhold mellom søsken som mellom foreldre og barn, og at forholdet vil kunne rammes av andre straffebud, som voldtekt eller seksuell utnyttelse.

Vi har vært noe i tvil om hvorvidt forslaget burde tiltres. Sett hen til at seksuell omgang mellom søsken og som innebærer overgrep og utnyttelse vil kunne rammes av andre straffebud, jf. forrige avsnitt, har vi *ingen vesentlige motforestillinger* mot forslaget.

Vi tillater oss imidlertid å minne om at *straffeloven 1902 i § 198* hadde et eget straffebud som rettet seg mot den som hadde "*samleie*" med bror eller søster. Bestemmelsen kom ikke til anvendelse på "personer under 18 år". Ved straffeloven

2005 ble straffebudet tatt inn i § 312, som rammet den som har "seksuell omgang" med bror eller søster, uavhengig av alder.

Vi har ikke hatt mange saker hvor straffebudene (1902 § 198 og 2005 § 312) har vært benyttet alene. Dette kan enten indikere at slike forhold er sjeldne i praksis, eller at de sjelden kommer til politiets kunnskap.

Om straffebudet skal videreføres kan det kanskje være grunn til å *innsnevre* anvendelsesområdet, slik at straffebudet "bare" retter seg mot den kvalifiserte form for seksuell omgang mellom søsken, i form av samleie.

2.17. Avkriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester fra voksne?

I utredningen s. 248-250 drøfter rådet hvorvidt kjøp av seksuelle tjenester fra voksne bør avkriminaliseres. Det legges bl.a. vekt på at prostitusjon er et svært mangfoldig samfunnsfenomen, der maktrelasjoner og livsbetingelser varierer. Kriminalisering i strid med skadefølgeprinsippet tilsier videre ifølge rådet varsomhet med å prøve å påvirke samfunnsfenomen som anses problematiske. At utøvelse av vold og seksuelle overgrep mot personer som selger sex begått av kunder straffefølges som sådan, fremheves også som moment for avkriminalisering. Rådet mener at det ikke er forsvarlig å bruke straff for kjøp av seksuelle tjenester fra voksne.

Nordland statsadvokatembeter har vært i tvil om hvorvidt forslaget skal tiltres.

Ut fra en samlet vurdering har vi kommet til at forslaget om avkriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester fra voksne i seg selv, *ikke* kan tiltres. Vi legger særlig vekt på at man ved avkriminalisering kan miste av syne saker som dreier seg om utnyttelse av sårbare/menneskehandle. Dersom sexkjøp fra voksne avkriminaliseres frykter vi at handlingsrommet for utnyttelse vil kunne bli for stort.

Hilde Stoltenberg
førstestatsadvokat

Erik Thronæs
statsadvokat

Kopi:
Riksadvokaten